

Pukánszky Kádár Jolán köszöntése

A magyar irodalomtörténészek és színháztörténészek részéről köszöntjük Pukánszky Kádár Jolánt kilencvenedik születésnapja alkalmából. Nem kis dolog, hogy valaki teljes szellemi frissességben éljen meg ilyen szép kort, s csak növeli az ünnep jelentőségét, hogy az évek olyan hatalmas tudományos munkásságot takarnak, mint amelyet Pukánszky mondhat magáénak.

Nevét és műveit minden történész, irodalomkutató és színházi szakember ismeri, hiszen eredményeinek felhasználása nélkül az egész magyar műltről alkotott képünk hiányos lenne. Kevés olyan tudományos pályát ismerünk, amely az ifjúkor megálmodott célkitűzéseitől vezérelve, kitérő nélkül, nyílegyenesen haladt az egyre bonyolultabb és nehezebb feladatok felé, de mindig szigorúan a magyar színháztörténet keretei között maradv. Ebben a tematikusan egységes életműben természetesen nemcsak a tudós céltudatos következetessége biztosította a kutatómunka folyamatosságát, hanem a szerencsés körülmények is közrejátszottak – így a könyvtári és levéltári elfoglaltság, valamint a felkínálkozó alkalmak és megbízások.

Pukánszky tudományos munkássága Bayer József alapvető eredményeiből indult ki, s a magyar színháztörténet úgyszólván minden lényeges pontját érintve köti össze a mi generációnkat az úttörők tevékenységével, biztosítva egyúttal napjainkig a szigorúan tudományos színháztörténeti kutatás folyamatosságát és hivatalos elismertetését is.

Munkáinak sorát 1914-ben *A budai és pesti német színészet története 1812-ig c.* tanulmánya nyitja meg. Ezt a témát folytatja 1923-ban megjelent *A pesti és budai német színészet története 1812–1847. c.* művében, majd számos cikkben tárja fel a Nemzeti Múzeum Könyvtárának ismeretlen színháztörténeti anyagát. Legfontosabb műve *A Nemzeti Színház százéves története c.* monográfia két kötete, amely a színház centenáriuma készült. 1937-ben akadémiai pályadíjat nyert a *budai Népszínház történetével* (1978-ban adta ki a Magyar Színházi Intézet), majd Csokonai-tanulmányok következtek, amelyeknek összefoglalása *A drámalról Csokonai* (1961) és *Csokonai Vitéz Mihály színműveinek kétkötetes kritikai kiadása* (1978). Kiemelésre méltó értekezése *Az első magyar énekesjáték, Pikkó hertzeg és Jutka Perzsi*, amelyet a Zenetudományi tanulmányok 9. kötetében tett közzé. *Magyar nyelvű színelőadások Pest Budán 1837-ig* című munkáját most készül kiadni a Magyar Színházi Intézet. Kiseb tanulmányainak felsorolása oldalakat töltene meg.

De nemcsak a magyar színháztörténet teljesen új területeit tárta fel, hanem módszertanilag is megújította a tudományos munkát. Bayer pozitivistá metodikája helyett a Max Hermann képviselte szemlélettel közeledett a színháztörténeti problémákhoz, annak a Max Hermannnak az elemző eljárásával, aki 1914-ben először írta le ezt a szót: „Színháztudomány” (Theaterwissenschaft), s először igyekezett ennek az új kutatási eljárásnak önelvűségét, önállóságát és komplex eszköztárát megalapozni. Ebből kiindulva vált Pukánszky történetírása a drámaközpontú irodalomtörténet segéd-tudományából színházközpontú társadalom- és kultúrtörténetté, amit többek közt az is elősegített, hogy forrásait nemcsak a nyomtatott szövegekben, hanem elsősorban a levéltári aktákban kereste, amelyek a színház életének rejtett világát, a színház gazdasági, politikai, társadalmi és szociológiai vonatkozásainak szövevényét is feltárták előtte.

Külön ki kell emelnünk, hogy számos tanulmányát jelentette meg német nyelven, s ha manapság tudnak már valamit külföldön hazánk színháztörténetéről és egyáltalán Magyarországról, az többek között Pukánszkyénak is köszönhető. Sokunkat éppen az ő pályája vezetett arra a felismerésre, hogy egy kis népnek magának kell hazáját a világgal megismertetnie a nagy világnyelvek segítségével –

németül, franciául, angolul, olaszul, oroszul – mert miértünk senki sem fogja nyelvünket megtanulni. Legyen az ő munkássága példa az utánunk következőknek is, hogy a tudomány nemcsak belügy, hanem külügyi feladat is, s egy kis népnek életkérdés, hogy segítségével helyes képet alakítson ki házjáról a világ minél több országában.

Köszönjük Pukánszkynek mindazt, amit élete munkájával a magyar tudománynak adott és kívánunk neki további jó egészséget és alkotókedvet.

Staud Géza

Koltay-Kastner Jenő kilencvenéves

Koltay-Kastner Jenő, a kiváló magyar irodalomtörténész, történész és italianista tudománytörténésünk ama nagy nemzedékéhez tartozik, amelynek másik reprezentáns képviselője Eckhardt Sándor. Eckhardt és Koltay-Kastner pályája egyszerre indul és sokáig párhuzamosan fut. Mindketten 1913-ban doktorálnak, 1923-tól tanítanak egyetemen, egyikőjük a francia, a másik az olasz irodalom, illetve a magyar–francia, a magyar–olasz irodalmi-művelődési kapcsolatok tudósa lesz; „második” nyelvük nagyszótárait is megszerkesztik, ugyanakkor egész pályájukat végigkíséri a régi magyar irodalom kutatása. De hasonló tudósi életút az alig idősebb Turóczi-Trostler Józsefé is: a kiváló germanista a magyar–német irodalmi kapcsolatok és a magyar XVI–XVII. század történetének kutatásával egyaránt maradandó érdemeket szerzett.

Ezt a kétféle elkötelezett tudóstípust Koltay-Kastner professzor ma is erőben-egészségben képviseli, és csak sajnálhatjuk, hogy már tanítványainak első generációjából is kevesen testesítik meg. Talán csak Kardos Tibor volt kivétel, aki Koltay-Kastner pécsi tanítványaként szabott új irányt a magyar italianisztikának, de aki filológiai módszereit tekintve különbözött is a Koltay–Eckhardt típusú nagy mesterektől.

Mert Eckhardt és Koltay-Kastner mindenekelőtt a filológia, a szívós szorgalmú, de nem fantáziátlan és a feltétlenül megbízható filológia mesterei. Amott Balassi (s Bornemisza és Rimay) az örök szerelem, emitt a történetírói-forráskiadói hajlandóság, egy-egy (főként olasz) téma monografikus kidolgozási vágya erősebb, gondoljunk csak a Cola di Rienzo-monográfiára, az itáliai Kossuth-emigráció történetére vagy a Leopardi- és Aretino-kutatásokra. Koltay-Kastner Jenő ráadásul szabdaltabb, többállomású pályára (Budapest – Pécs – Róma – Szeged) a fontosabb állomásokról; nem tudhatta magát csupán egy-két tárgy mellett elkötelezni. A témaváltások új közelítések is: a régi iskola legjobbainak korszerű tájékozódását jelzik. Erre az a munka a legjobb példa, amit Koltay-Kastner Jenő az olasz reneszánsz irodalomelmélet hazai megismertetésébe fektetett bele. Szaktudományunk erőteljesebb történeti-poétikai tájolója az ő magyar antológiájával kezdődik.

Megtisztelő, hogy e jeles jubileumon az ItK hasábjain köszönhetem Koltay-Kastner Jenőt, s beszélhetek a magam nemzedékének Koltay-élményéről is. 1955 és 1960 között lehettem tanítványa Szegeden Bíró Ferencsel, a filozófus Kaposi Mártonnal, az író Bárdos Pállal és a történész Szabó Ferencsel együtt, hogy csak néhányunkat említsem akkori hallgatói közül. Olyan régi vágású, abszolút professzornak ismertük meg, aki még a XIX. századot hozta közel hozzánk. Maga mesélte, hogy Eckhardt és ő még díszmagyarban utaztak fel hajón Bécsbe, hogy az udvarnál átvegyék a mindig kitűnőeknek járó aranygyűrűt. Valóságos történetek színeződtek legendává arról, hogy Mészöly Gida bácsival az ötvenes évek elején is kezécsókolomot mert köszönni az akkori miniszterelnök történet-tanárra kinevezett feleségének; hogy nem mondott le fehérkesztyűs inasáról sem, aki egy udvarmester szertartásosságával nyitott ajtót, amikor a körüli lakásba becsengettek a vasárnapi ebédvendégek; hogy ő volt az első, aki újra autót vett, amikor vehetett, s vezette is, hetvenévesen; hogy az úszás kötelező napi óráit soha nem hagyta el semmilyen gyűlés vagy értekezlet kedvéért. Öreg Skodája engem is felhozott egyszer Szegedről a Széchényi Könyvtárig és a fehérkesztyűs inasban is dermedten ismertem fel egy ebéd alkalmával a rektori hivatal pedellusát . . . Mert a vasárnapi ebédekre hallgatói is meghívást kaptak, mert úgy törődött, olyan apai közvetlenségű volt velünk, mint csak nagy nevelőtől telhet. Kilíncselt ösztöndíjakért, pályázatokra serkentett, olvasta, javította és elhelyezte lapoknál első közleményeinket, külföldi könyvtárakat ostromolt egy szakdolgozathoz vagy disszertációhoz szükséges különlenyomatért; ha elfáradtunk az órák végén, egy marék *centesimo*-t szórt a szemináriumasztalra,